

**Carex diandra Schrank × C. paniculata L. (C. × beckmannii F. W. Schultz) nieuw
voor Nederland**

door

F. M. MULLER (Wageningen)

en

S. SEGAL (Hugo de Vries-laboratorium, Amsterdam)

Op 3 juni 1966 vonden wij in een trilveen van het Staatsnatuurreservaat „De Hasselter Stadsgaten” in Noordwest-Overijssel een aantal pollen van een zegge die op het oog in velerlei opzichten tussen de aldaar talrijk voorkomende *Carex diandra* en *C. paniculata* instond. Bij nader onderzoek bleek dat de urntjes steriel waren, zodat het vermoeden rees met de bastaard van bovengenoemde soorten te doen te hebben. Dit vermoeden werd bevestigd door J. H. Kern. Deze bastaard is voor het eerst beschreven door BECKMANN (2) in 1887 van een groeiplaats nabij Bassum, ten zuiden van Bremen. RICHTER (9) gaf hem in 1890 de naam *C. × germanica*. HOLMBERG (4), die de bastaard beschreef van Lomma in Skåne (Zweden), schrijft echter: „Richter har i Pl. eur. I (1890) p. 169 kallat den *C. germanica*. De af Beckmann i F. Schultz, Herb. normale under N:r 2593 (nom. *C. Beckmannii*) utdelade exemplaren synas vara ungefär intermediära mellan föräldrarna.” De naam *C. × germanica*

Richter, 1890, is een nomen nudum en werd pas door ASCHERSON & GRAEBNER (1) gevalideerd. Of de naam *C. × beckmannii* F. W. Schultz, 1887, geldig werd gepubliceerd is ons helaas onbekend. In het Rijksherbarium is geen exemplaar van Schultz 2593 aanwezig. Zou op het gedrukte etiket van dit exsiccaat een beschrijving voorkomen, dan heeft de naam *C. × beckmannii* F. W. Schultz prioriteit.

Volgens HYLANDER (5) moet de bastaard op meer plaatsen in Skåne voorkomen. Hij vermeldt hem verder van Oripää in Finland, hetgeen waarschijnlijk is gebaseerd op KOTILAINEN (6). De bastaard is in Duitsland ook bekend geworden van Ebersdorf bij Coburg in Thüringen (KÜKENTHAL, 7), van Bremen, Königsberg (thans Rusland) en Dessau (ASCHERSON & GRAEBNER, 1), van Lüben in Silezië (thans Lubin, Polen), Lübeck en van Willinghusen en Ahrensfeld in Holstein (KÜKENTHAL, 8). FOURNIER (3) noemt de bastaard in Frankrijk: „très rare”, en hij wordt verder genoemd in de Flora U.R.S.S., echter zonder vermelding van eventuele vindplaatsen in Rusland.

Ons materiaal komt goed overeen met dat, wat in het Rijksherbarium van verschillende vindplaatsen aanwezig is (daarbij van Gdansk of Danzig). Volgens de Duitse literatuur (8) zouden nog onderscheiden kunnen worden een forma *pertereticuscula* Beckmann [of forma *superdiandra* (Beckmann) Kükenthal, nom. illegit.] en een forma *superpaniculata* Kükenthal, doch Kern (in litt.) acht het niet mogelijk om deze te onderscheiden.

Het geven van een beschrijving van de bastaard kan men het beste vergelijkenderwijs doen met *C. diandra* en *C. paniculata*. In de eerste plaats verschilt natuurlijk *C. × beckmannii* van deze soorten door het ontbreken van goed ontwikkelde urtjes en stuifmeelkorrels. BECKMANN (2) geeft een vergelijkende diagnose, waaraan wij het volgende ontleen:

Carex paniculata L.: Dicht zodevormend; stengel driekantig, onderaan zeer ruw en met zwak gewelfde zijvlakken, bovenaan scherp en zeer ruw, met vlakke zijden; bladen vrij breed en zeer ruw, niet zelden langer dan de stengel; bloeiwijze los, tot 10 cm lang; aartjes gesteld.

C. diandra Schrank: los zodevormend; stengel onderaan bijna rond tot stomp driekantig, glad, bovenaan driekantig, weinig ruw, met gewelfde vlakken; bladen smal en even lang als de stengel; bloeiwijze ca. 2—3 cm lang; aartjes zittend.

C. × beckmannii F. W. Schultz: zodevormend; stengel onderaan stomp driekantig met sterk gewelfde zijvlakken, glad, bovenaan driekantig, minder ruw dan bij *C. paniculata*, duidelijk gewelfd; bladen $\frac{1}{2}$ — $\frac{1}{3}$ × zo breed als bij *C. paniculata* en iets breder dan bij *C. diandra*, zelden langer dan de stengel; bloeiwijze dichter dan bij *C. paniculata*, ca. 4 cm lang; aartjes zittend of zeer kort gesteld.

Kern merkte verder op dat vergeleken met de stamouders het aantal mannelijke bloemen relatief groot is ten opzichte van het aantal vrouwelijke bloemen.

De groeiplaats in Hasselt is een trilveen tussen twee legakkers, niet ver van de Dedemsvaart, met een merkwaardige soortencombinatie waarin, behalve typische trilveensoorten als *Carex diandra* en *Menyanthes trifoliata*, ook rijkelijk soorten optreden die gewoonlijk in voedselrijker milieu voorkomen, zoals *Carex paniculata*, *C. hudsonii*, *C. acutiformis* en *Caltha palustris*. Dit wekt de indruk dat het trilveen in een vroege fase van zijn ontwikkeling snel is geëutrofiëerd, wellicht door de invloed van kunstmest vanuit de omringende hooilanden, ofwel door kwelwater van de in

de laatste jaren snel verontreinigende Dedemsvaart. Dergelijke „atypische” trilvenen worden wel meer aangetroffen in de nabijheid van wegen of bebouwing. In Wanneperveen werd (door de tweede auteur) op 27 augustus 1961 in een dergelijke vegetatie aan de noordzijde van de Veneweg (t.o. no. 171) een zegge verzameld waarvan de identiteit aanvankelijk ook twijfel wekte. Bij het nazien van dit materiaal blijkt thans ook dit zonder twijfel tot *Carex* × *beckmannii* te moeten worden gerekend. Dit wekt het vermoeden dat we deze bastaard ook elders in dergelijke gestoorde vegetaties (waar dus sprake is van een plotselinge vrij sterke verandering in het milieu) kunnen verwachten. Waarschijnlijk is de kans op het vinden van hybriden in dergelijke storingsmilieu's aanmerkelijk groter dan in milieu's waar de vegetatie zich relatief geleidelijk kan ontwikkelen en waar de invloed van de mens niet zeer groot is. In hetzelfde terrein te Wanneperveen kwamen ook intermediaire vormen voor van *Galium palustre* subsp. *palustre* en subsp. *elongatum* en van *Cardamine pratensis* subsp. *pratensis* en subsp. *palustris*, alsmede de vrij algemene *Carex* × *turfosa* (= *C. hudsonii* × *C. nigra*).

Het voorkomen van *Carex paniculata* en *C. diandra* in elkaars onmiddellijke nabijheid is bepaald geen zeldzaam verschijnsel. In Noordwest-Overijssel vinden wij in drijftillen-vegetaties dikwijls, naast *C. paniculata*, een vorm van *C. diandra* die afwijkt van de meest voorkomende, doordat hij sterk zodevormend is, en daardoor enigszins doet denken aan kleine *C. paniculata*-pollen. Uit de overige kenmerken blijkt echter, dat we zonder meer met een — al of niet erfelijk bepaalde — vorm van *C. diandra* te maken hebben. In dit milieu hebben wij nooit, hoewel wij hierop speciaal bedacht waren, *C. × beckmannii* gevonden. Uit de summier vindplaatsgegevens van de Duitse auteurs (KÜKENTHAL, 7) blijkt dat ook in Duitsland *C. × beckmannii* is aangetroffen op plaatsen die overeenkomst vertonen met die in Noordwest-Overijssel.

Garne betuigen wij onze erkentelijkheid aan de heer J. H. Kern voor de determinatie en voor literatuurgegevens.

Literatuur

1. P. ASCHERSON & P. GRAEBNER, Synopsis der Mitteleuropäischen Flora II, 2, 1902, p. 49—50.
2. C. BECKMANN, Ein neuer Carex-Bastard (*Carex paniculata* × *teretiuscula*). Abh. Naturw. Ver. Bremen 9, 1887, p. 285—286.
3. P. FOURNIER, Flore complète de la Plaine Française, 1928, p. 551.
4. O. R. HOLMBERG, *Carex diandra* × *paniculata*, en för Skandinaviëny hybrid. Botaniska Notiser 1918, p. 249—252.
5. N. HYLANDER, Nordisk Kärilväxtflora II, 1966, p. 82.
6. M. J. KOTILAINEN, *Carex diandra* × *paniculata* (= *C. germanica* Richter) ja *Carex canescens* × *paniculata* (= *C. silesiaca* Figert) Suomessa. Mem. Soc. Fauna et Flora Fenn. 17, 1941, p. 193—195.
7. G. KÜKENTHAL, in A. KNEUCKER, Bemerkungen zu den „Carices exsiccatae”. Allg. Bot. Zeitschr. 4 (2), 1898, p. 26.
8. —, in ENGLER, Pflanzenreich IV, 20, 1909, p. 183.
9. K. RICHTER, Plantae Europaeae, 1890, p. 169.

Summary

The sterile hybrid of *Carex diandra* Schrank and *C. paniculata* L. was found in two localities in the north-western part of the province of Overijssel in disturbed peat bog vegetations. The literature referring to this hybrid is reviewed. The name *Carex* × *beckmannii* F. W. Schultz was published

in 1887, and, if published with a description, has priority over the name *C. × germanica* Richter ex Aschrs. & Graebn., 1902.

The habitats of the hybrid are compared with those of the typical forms of the parents, and of a densely tufted form of *Carex diandra* which is rather common in the above-mentioned region.